

<https://doi.org/10.31891/2307-5740-2025-346-5-45>

УДК 658.5:330.3

СЮТА Святослав

Дрогобицький державний педагогічний університет

<https://orcid.org/0009-0001-1976-7303>e-mail: sviatoslavsiuta@gmail.com

СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ ТРАНСФОРМАЦІЇ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНУ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА НА ЕТАПІ ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ

У дослідженні аналізується проблематика управління економічною безпекою регіону. Метою статті є обґрунтування стратегічних пріоритетів трансформації системи економічної безпеки регіону в умовах війни та на етапі повоєнної відбудови. Показано, що турбулентність і поглиблення параметрів невизначеності розвитку соціально-економічних відносин потребує обґрунтування цільових стратегічних пріоритетів трансформації системи економічної безпеки регіону з урахуванням викликів правового режиму воєнного стану та передумов необхідності повоєнної відбудови України. Ідентифіковано структурні прогалини забезпечення економічної безпеки на регіональному рівні. Визначено такі стратегічні пріоритети трансформації системи економічної безпеки регіону, як удосконалення інституційного базису гарантування захисту економічних інтересів держави на регіональному рівні, покращення інвестиційної привабливості регіону, стимулювання інноваційно-технологічної складової економічної безпеки, розбудова військово-промислового та оборонного сектору в регіонах, збалансування процесів спеціалізації та диверсифікації підприємницької діяльності в регіоні з урахуванням наявного природно-ресурсного потенціалу та сформованих традицій господарювання, стабілізація негативних демографічних процесів і розвиток людського капіталу.

Ключові слова: регіон, регіональна політика, регіональна економіка, економічна безпека, система, виклики, загрози, стратегічні пріоритети, трансформація.

SIUTA Sviatoslav

Drohobych State Pedagogical University

STRATEGIC PRIORITIES FOR THE TRANSFORMATION OF THE REGIONAL ECONOMIC SECURITY SYSTEM UNDER WAR CONDITIONS AND DURING THE POST-WAR RECONSTRUCTION STAGE

The study analyzes the issues of managing the economic security of a region. The purpose of the article is to substantiate the strategic priorities of transforming the system of economic security of the region under the conditions of war and at the stage of post-war reconstruction. It is shown that the turbulence and deepening parameters of uncertainty in the development of socio-economic relations require substantiation of the targeted strategic priorities for the transformation of the regional economic security system, taking into account the challenges of the legal regime of martial law and the prerequisites for the necessity of Ukraine's post-war reconstruction. Structural gaps in ensuring economic security at the regional level have been identified. The following strategic priorities of the transformation of the regional economic security system are determined: improvement of the institutional basis for guaranteeing the protection of the state's economic interests at the regional level; enhancement of the investment attractiveness of the region; stimulation of the innovation and technological component of economic security; development of the military-industrial and defense sector in the regions; balancing the processes of specialization and diversification of entrepreneurial activity in the region, taking into account the available natural-resource potential and the established traditions of economic management; stabilization of negative demographic processes and development of human capital. It is argued that the system of economic security of the region plays a strategically important role in ensuring the diversification of risks in the regional dimension, in leveling the disproportions of the spatial and territorial development of the state, and in overcoming the striking disparity of incomes between the rural and urban population.

Keywords: region, regional policy, regional economy, economic security, system, challenges, threats, strategic priorities, transformation.

Стаття надійшла до редакції / Received 30.08.2025

Прийнята до друку / Accepted 26.09.2025

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Турбулентність і невизначеність економічного середовища формує передумови, за яких розвиток трансформацій є безперервним процесом у всіх сферах соціально-економічного життя. Своєю чергою, умови правового режиму воєнного стану лише посилюють деструктивний вплив ризиків і загроз, а також стимулюють виникнення нових чинників дестабілізуючого середовища, як на макро-, так і на мезорівні, функціонування національної економіки. Все це обумовлює доцільність обґрунтування стратегічних пріоритетів трансформації системи економічної безпеки регіону з урахуванням умов воєнного стану та перспектив повоєнного відновлення України. Система економічної безпеки регіону є проміжною між безпековими системами на мікро- та макрорівнях, ефективне функціонування якої дозволяє забезпечувати налагодження ефективної ієрархічної та функціональної взаємодії між економічною безпекою підприємництва, регіону, держави та інших соціально-економічних систем. Система економічної безпеки регіону відіграє стратегічно важливу роль у забезпеченні диверсифікації ризиків у регіональному вимірі,

вирівнюванні диспропорцій просторово-територіального розвитку держави, подолання різного диспаритету доходів між сільським і міським населенням. Регіональний вимір економічного безпеки полягає в забезпеченні динамічного узгодження не лише просторово-територіальних безпекових детермінант, але й галузево-секторальних, фінансово-економічних, соціально-демографічних, культурно-етнічних на інших. Формування ефективної системи економічної безпеки регіону передбачає мобілізацію його природно-ресурсного потенціалу, нарощування масштабів підприємницької діяльності, підвищення рівня зайнятості населення та зростання обсягів його доходу. Неможливо побудувати розвинену соціально-економічну державу і досягти високого рівня її економічної безпеки без потужних розвинених регіонів. Водночас, ситуація, за якої спостерігається стійкий диспаритет між соціально-економічним розвитком регіонів у просторово-територіальному вимірі держави, також унеможливує формування належного рівня економічної безпеки останньої, адже система безпеки на макrorівні буде вразлива до наростаючих викликів і загроз у регіональному вимірі. Таким чином, формування системи економічної безпеки регіону на засадах врахування трансформацій та динамічних змін геополітичного середовища є об'єктивною вимогою часу в умовах дестабілізуючої дії загроз правового режиму воєнного стану.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Теоретико-методичні засади дослідження економічної безпеки на різних рівнях управління, у т. ч. регіону, в достатній мірі розкриті в публікаціях таких науковців, як Мурдок К. та ін. [1], Геєць В.М., Кизим М.О., Клебанова Т.С., Черняк О.І. [2], Янків М. Д., Флейчук М. [3, С. 40–42], Іванюта В. В. [4, С. 69–73], Рибак Г., Федотова Ю. [5, с.56-64], Петренко Н. О., Поліщук О. А. [6, С. 112-118], Васильців Т. та ін. [7, с.153-158], Руцишин Н. та ін. [8, с.193], Лупак Р. та ін. [9, с.161-172], Штець Т. та ін. [10, с.14-19].

ВИДІЛЕННЯ НЕВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ СТАТТЯ

Однак, сучасні виклики війни актуалізують питання нового бачення та застосування нового підходу до декомпозиції й управління забезпеченням економічної безпеки регіональної соціально-економічної системи.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є обґрунтування стратегічних пріоритетів трансформації системи економічної безпеки регіону в умовах війни та на етапі повоєнної відбудови.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Трансформація системи економічної безпеки регіону є складним комплексним процесом, що, з однієї сторони, вимагає реалізації послідовних організаційно-управлінських заходів щодо структурної перебудови цільової системи безпеки (корегування пріоритетного набору функціональних складових економічної безпеки, коректування індикаторів безпеки та їх гранично-допустимих значень, зміна управлінських структур системи безпеки, удосконалення інституційного середовища розвитку безпекових процесів, підвищення ефективності використання природно-ресурсного потенціалу), а з іншої – врахування параметрів розвитку трансформаційних змін безпосереднього середовища становлення і функціонування системи економічної безпеки регіону (безпекові аспекти розвитку національної економіки, діапазон дестабілізуючого впливу ризиків і загроз воєнного характеру, зміна пріоритетів соціально-економічного розвитку, аспекти геополітичної ситуації, міжнародна спеціалізація та розміщення продуктивних сил, кон'юнктура на глобальному ринку природних і фінансових ресурсів, а також параметри конкурентної боротьби за ці ресурси тощо). Таким чином, синергічна взаємодія трансформаційних процесів внутрішнього та зовнішнього характеру формалізують цільову структуру пріоритетної моделі трансформації системи економічної безпеки регіону.

Базисним стратегічним пріоритетом трансформації системи економічної безпеки регіону є приведення у відповідність до сформованих умов функціонування регіональної економіки інституційного базису забезпечення економічної безпеки регіону з урахуванням трансформації дестабілізуючого впливу наростаючих викликів і загроз на процеси становлення ефективного розвитку виробничо-господарських комплексів. Поряд з цим, слід відзначити, що на регіональному рівні існує суттєва обмеженість диференціації параметрів інституційного базису системи економічної безпеки на регіональному рівні, адже нормативно-правове законодавство є цілісним на всій території України. Поряд з цим, специфікація інституційного забезпечення системи економічної безпеки регіону відрізняється з урахуванням впливу таких детермінант, як сформовані традиції господарювання, спеціалізація регіону, структурні параметри природно-ресурсного потенціалу останнього, особливості формування місцевих владних політичних еліт, технологія прийняття управлінських рішень, розвиненість освітнього та наукового сектору регіону тощо.

Інституційний базис трансформації системи економічної безпеки регіону в умовах війни та на етапі повоєнної відбудови національної економіки покликаний забезпечувати структуризацію інтересів та відносин між суб'єктами цієї безпеки в процесі суспільно-економічного обміну. Це, своєю чергою, передбачає

формування стійкої структурної будови інституційного базису, а з іншої – доцільність формалізації його гнучкої адаптивної здатності щодо адекватного реагування на наростаючі виклики і загрози не лише суто економічного, але й воєнного та гібридного характеру. Інституційний базис трансформації системи економічної безпеки регіону в умовах війни та повоєнного відновлення має бути націлений на структурування відносин між учасниками суспільно-економічного обміну на засадах узгодженості інтересів останніх і мінімізації ризиків конфліктного середовища в процесі такої трансформації. Слід відзначити, що загальні параметри та темпи розвитку інституційного середовища на регіональному рівні суттєво відстають від вимог і потреб суспільно-економічних відносин. Таким чином, цілком об'єктивно постає доцільність обґрунтування цільових параметрів щодо вдосконалення інституційного базису системи економічної безпеки регіону з урахуванням воєнних загроз, а також реального запиту населення держави.

Структурної перебудови потребують інституційні передумови програмування економічної безпеки на регіональному рівні. Адже, регіональні програми забезпечення економічної безпеки відзначаються низкою структурних недоліків, що роблять їх, апіорі, інституційно неспроможними вирішити пріоритетні завдання та досягти цільових значень індикаторів економічної безпеки регіону. Серед таких ключових недоліків регіональних програм забезпечення економічної безпеки регіону доцільно виділити такі: (1) здебільшого, відсутність цільової спрямованості на стимулювання процесів забезпечення економічної безпеки регіону та несистемний характер управлінських заходів щодо покращення соціально-економічного розвитку держави на регіональному рівні; (2) зазвичай, декларативний характер і ресурсна обмеженість регіональних програм забезпечення економічної безпеки, що, апіорі, унеможливує досягнення поставлених цілей, адже, насамперед, у таких програмах відсутні чіткі джерела та механізми фінансування програмних заходів; (3) за період збройної агресії Російської Федерації проти України, фактично, не відбулося адаптації програм забезпечення економічної безпеки регіону до викликів і потреб правового режиму воєнного стану, що ускладнює формування адекватного управлінського та організаційно-економічного інструментарію підвищення рівня економічної безпеки регіону.

На рисунку 1 представлено агреговані стратегічні пріоритети трансформації системи економічної безпеки регіону в умовах війни та повоєнної відбудови.

Таким чином, трансформація системи економічної безпеки регіону неможлива без подолання деструктивних тенденцій розвитку людського капіталу та демографічної ситуації, що потребує реалізації комплексної політики в сфері соціального розвитку, охорони здоров'я, освіти, культури тощо. Варто зазначити, що вирішення цієї проблеми, апіорі, неможливе в короткостроковій перспективі й потребує стратегічного планування та фінансування цільових програмних заходів. З огляду на це, першочерговими заходами у цьому сегменті повинні стати такі: (1) покращення процесу відтворення населення держави, шляхом збільшення обсягів допомоги при народженні дитини та гарантування можливості отримання базового пакету соціальних послуг для молодих сімей; (2) розбудова мережі об'єктів надання первинної медичної допомоги в регіонах населенню, покращення доступності отримання базових медичних послуг, насамперед, у сільській місцевості, а також завершення реформування вторинної ланки надання медичних послуг; (3) полегшення адаптації до проживання внутрішньо-переміщених осіб у нових регіонах, у тому числі через стимулювання їх зайнятості, сприяння реалізації підприємницьких ініціатив і релокації бізнесу на територію відносно безпечних регіонів, надання грантової підтримки на започаткування бізнесу; (4) реалізація комплексної політики повернення закордону вітчизняних біженців, у тому числі через освітні, культурні та фінансові інструменти підтримки таких категорій осіб; (5) розвиток людського капіталу в регіонах на засадах масштабування обсягів фінансування сфери освіти, полегшення доступу до освітніх послуг соціально вразливих верств населення, організації проведення навчання для цільових груп населення (ветерани війни, жінки, що втратили чоловіків на війні особи, що проживають за межею бідності тощо), у тому числі за кошти міжнародної грантової допомоги; (6) посилення тиску на Російську Федерацію, у тому числі через лобіювання в міжнародних інституціях в питанні щодо повернення українських дітей в Україну.

Формування комплексного інструментарію щодо досягнення визначених стратегічних пріоритетів трансформації системи економічної безпеки регіону дозволить гарантувати побудову синергетичного ефекту на шляху мобілізації ресурсного потенціалу, управлінського апарату та аналітично-діагностичної надбудови в процесі зміцнення економічної безпеки регіону, створення потужних механізмів протидії наростаючим викликам і загрозам, а також розбудови захисних структур у сегменті протидії збройній агресії Російської Федерації проти України. Поряд з цим, трансформаційні процеси системи економічної безпеки регіону сформують структурний поштовх для екстраполяції корисного економічного ефекту в соціальну площину, що дозволить стабілізувати деструктивні демографічні процеси в регіонах, покращить рівень життя населення, зменшить диспропорції просторово-регіонального розвитку, забезпечить формування ресурсних резервів для відбудови зруйнованих об'єктів інфраструктури в регіонах, мінімізувати наявний диспаритет між доходами найбагатших і найбідніших верств населення.

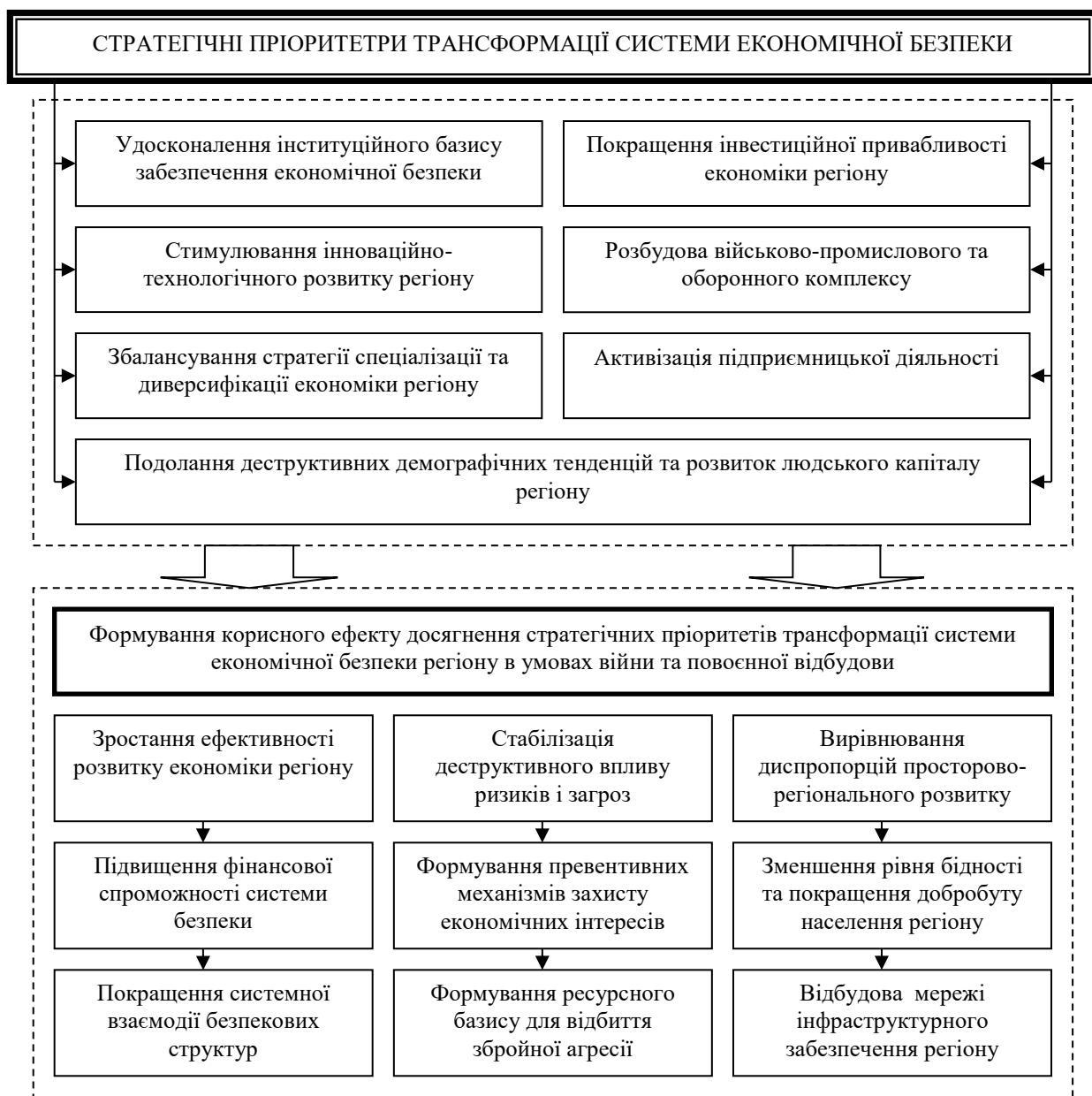

Рис. 1. Агреговані стратегічні пріоритети трансформації системи економічної безпеки регіону в умовах війни та повоєнної відбудови*.

*Джерело: власна розробка.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Турбулентність і поглиблення параметрів невизначеності розвитку соціально-економічних відносин потребує обґрунтування цільових стратегічних пріоритетів трансформації системи економічної безпеки регіону з урахуванням викликів правового режиму воєнного стану та передумов необхідності повоєнної відбудови України. Ідентифікація структурних прогалин забезпечення економічної безпеки на регіональному рівні дозволила визначити такі стратегічні пріоритети трансформації системи економічної безпеки регіону, як удосконалення інституційного базису гарантування захисту економічних інтересів держави на регіональному рівні, покращення інвестиційної привабливості регіону, стимулювання інноваційно-технологічної складової економічної безпеки, розбудова військово-промислового та оборонного сектору в регіонах, збалансування процесів спеціалізації та диверсифікації підприємницької діяльності в регіоні з урахуванням наявного природно-ресурсного потенціалу та сформованих традицій господарювання, стабілізація негативних демографічних процесів і розвиток людського капіталу.

Перспективи подальших досліджень мають зосередитися на розробленні бізнес-моделей, які дозволяють швидко адаптувати ресурсне забезпечення регіональної економіки до системи гарантування його економічної безпеки.

Література

1. Murdoch C., Knorr K., Trager F. Economic factors as objects of security: Economics security & vulnerability. Economics interests & national security. Lawrence. 2001. 867 p.
2. Геєць В.М., Кизим М.О., Клебанова Т.С., Черняк О.І. Моделювання економічної безпеки: Монографія. Х.: ІНЖЕК, 2006. 240 с.; Сухоруков А. І., Харазішвілі Ю. М. Моделювання та прогнозування соціально-економічного розвитку регіонів України : Монографія. К.: НІСД, 2012. 368 с.
3. Янків М. Д., Флейчук М. І. Методичні аспекти аналізу рівня економічної безпеки регіону. *Вісник Львівської комерційної академії*. 2006. № 16. С. 40–42.
4. Іванюта В. В. Забезпечення економічної безпеки на регіональному рівні як напрям державного впливу. *Публічне управління та адміністрування*. 2000. № 2 (92). С. 69–73.
5. Рибак Г., Федотова Ю. Економічна безпека регіонів України в процесі децентралізації. *International Science Journal of Management, Economics & Finance*. Vol. 2, No. 1, 2023, pp. 56-64.
6. Петренко Н. О., Поліщук О. А. Формування економічної безпеки регіону: теоретико-методологічний аспект. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020 № 21-22. С. 112-118.
7. Vasylytsiv T.G., Urazaliev R. M. Generalization of the conceptual foundations of economic security of the enterprise. *Scientific Bulletin of LTEU of Ukraine*. 2011. Vol. 21. P. 153-158.
8. Rushchyshyn N., Mulska O., Nikolchuk Y., Rushchyshyn M., Vasylytsiv T. The impact of banking sector development on economic growth: Comparative analysis of Ukraine and some EU countries. *Investment Management & Financial Innovations*. 2021. Vol. 18 (2). P. 193.
9. Vasylytsiv T., Lupak R., Vasylytsiv V. Characteristics of functional components of economic security of the information and communication technologies sector of Ukraine. *Economic discourse*. 2017. Vol. 1. P. 161-172.
10. Shtets T., Lupak R., Vasylytsiv T. General aspects of state policy for the digital transformation of the national economy. *International Independent Scientific Journal*. 2020. Vol. 20-2. P. 14-19.

References

1. Murdoch C., Knorr K., Trager F. Economic factors as objects of security: Economics security & vulnerability. Economics interests & national security. Lawrence. 2001. 867 p.
2. Geets V.M., Kyzym M.O., Klebanova T.S., Chernyak O.I. Modeling of economic security: Monograph. Kh.: INZHEK, 2006. 240 p.; Sukhorukov A.I., Kharazishvili Y.M. Modeling and forecasting of socio-economic development of regions of Ukraine: Monograph. Kyiv: NISD, 2012. 368 p.
3. Yankiv M.D., Fleychuk M.I. Methodological aspects of the analysis of the level of economic security of the region. Bulletin of the Lviv Commercial Academy. 2006. No. 16. P. 40–42
4. Ivanyuta V. V. Ensuring economic security at the regional level as a direction of state influence. Public management and administration. 2000. No. 2 (92). P. 69–73.
5. Rybak G., Fedotova Yu. Economic security of regions of Ukraine in the process of decentralization. International Science Journal of Management, Economics & Finance. Vol. 2, No. 1, 2023, pp. 56-64.
6. Petrenko N. O., Polishchuk O. A. Formation of economic security of the region: theoretical and methodological aspect. Investments: practice and experience. 2020 No. 21-22. P. 112-118.
7. Vasylytsiv T.G., Urazaliev R. M. Generalization of the conceptual foundations of economic security of the enterprise. Scientific Bulletin of LTEU of Ukraine. 2011. Vol. 21. P. 153-158.
8. Rushchyshyn N., Mulska O., Nikolchuk Y., Rushchyshyn M., Vasylytsiv T. The impact of banking sector development on economic growth: Comparative analysis of Ukraine and some EU countries. Investment Management & Financial Innovations. 2021. Vol. 18 (2). P. 193.
9. Vasylytsiv T., Lupak R., Vasylytsiv V. Characteristics of functional components of economic security of the information and communication technologies sector of Ukraine. Economic discourse. 2017. Vol. 1. P. 161-172.
10. Shtets T., Lupak R., Vasylytsiv T. General aspects of state policy for the digital transformation of the national economy. International Independent Scientific Journal. 2020. Vol. 20-2. P. 14-19.